

Norsk namnelag

Kvenske stedsnavn

De eldste dokumenterte kvenske stedsnavna i Nord-Norge er fra slutten av 1500-tallet. I svenske skattelister finner vi navneformer som ”*Nauono fiordh*” fra 1586. I dette navnet er hovedleddet, her skrevet som *-uono*, identisk med kvensk og finsk *vuono* ’fjord’. Det samiske fjordnavnet er *Návuonna*, og det kvenske parallellnavnet skriver vi i dag som *Naavuono*, mens det norske navnet på fjorden er *Kvænangen*. Den flerspråklige situasjonen kommer altså mange steder godt til syne i stedsnavntilfanget vårt, slik vi nettopp fikk eksempel på.

Den kvenske bosettinga økte sterkt på 17- og 1800-tallet, og det er nok fra den tida vi har den største navnetettheta. Utbredelsen av kvenske stedsnavn i dag er i flere kommuner i Nord-Troms og Finnmark. Det har også vært kvenske bosettinger lenger sør i Nord-Norge, men disse er tidlig assimilert i andre folkegrupper; vi har neppe minner i form av levende stedsnavn herfra i dag. De kvenske stedsnavna brukes, naturlig nok, når man snakker kvensk eller finsk, og er ofte ikke kjent utover språkbrukerkretsen. Det er likevel noen navn som er mer allment kjente, også i våre naboland, som for eksempel *Kirkkoniemi* (Kirkenes), *Pykeä* (Bugøynes), *Vesisaari* (Vadsø), *Pyssyjoki* (Børselv) og *Tromssa* (Tromsø). Ikke alle vet at vi også har et kvensk navn på en by langt unna Nord-Norge, en by som i si tid var svært viktig for hele Nord-Norge, nemlig Bergen, som heter *Peruna* på kvensk.

Lov om stadnamn og flerspråklig navnebruk

I revidert lov om stadnamn fra 1. august 2006 er regelen om offentlig bruk av kvenske og samiske stedsnavn nå sterkere presisert i formålsparagrafen: ”Lova skal sikre omsynet til samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar og konvensjonar.” I den nye forskriften om bruk av flerspråklige navn, står det:

Dersom eit namneobjekt har samisk og/eller kvensk namn i tillegg til eit norskspråkleg namn, og namneformene er i bruk av blant folk som bur fast på eller har næringsmessig tilknytning til staden, skal begge eller alle namna brukast.

Til nå har det gått svært langsomt med å synliggjøre minoritetsnavna på skilt; det finnes bare ca 10 vegskilt med kvenske navn – alle i Finnmark. Statens kartverk bruker kvenske og samiske navn i sin kartproduksjon, slik lov om stadnamn tilsier.

Normering av kvenske stedsnavn

Hovedregelen i normeringsarbeidet er at man følger samme rettskrivingsprinsipp som i finsk, men utgangspunktet er den lokale kvenske dialektuttalen. Kvensk har to egne bokstaver, nemlig *đ* og *š*, som for eksempel i *Härkäpahđankoppa* (Porsanger) og *Šorovaara* (Kvænangen). Navn med *š* er vanligvis lånenavn fra samisk. I normeringa forsøker man å tilstrebe regionale samleformer, dersom det ikke skulle bryte for mye

mot lokal og nedarva uttale. For eksempel finnes det mange navnevarianter i kvensk av et ord som betyr '(skogbevokst) slette, mo': *kolpano*, *kolpeno*, *kuolpano*, *kuolppuna*. Flere navn er nå normert med skrivemåten *kuolpano* i hovedleddet, for eksempel *Laattarinkuolpano* i Alta. Skrivemåten *kuolpano* er valgt, fordi den finnes i andre kvenske dialekter.

Språkkontakt

I tillegg til at mange kvenske navn, særlig på store fjell og fjorder, er lånt fra samisk og tilpassa kvensk lydlig og grammatisk, så finnes det også mange sjølstendige navnelaginger. Spesifikt kvenske navn oppsto pga. nye språkkontakter, nye naturforhold og nye næringstilpassinger. Men det er klart at navnetradisjoner fra utflyttingsområda i Nord-Finland og Tornedalen også blei videreført i Norge. Vi har mange stedsnavn i Nord-Norge som vi kan kalle allmennfinske, f.eks. *Mustajoki* ('Svartelva'), *Kuivakoski* ('Tørrfossen') og *Petäjäsaaari* ('Furuholmen') i Alta, og *Kiviniemi* ('Steinneset') i Kåfjord i Troms.

"Nordkalottnavn"

En del av navnetilfanget kan vi kalle "nordkalottnavn", ettersom denne typen navn og navneledd har utbredelse i de nordlige områda av Finland og Sverige, der kontakten med samisk er gammel. I denne kategorien finner vi navn som bl.a. har utmerkingsledd som *-jänkkä* 'myr', for eksempel navnet *Heinäjänkkä*, et navn som forteller at her slo folk gras.

Slåttenavn

Bruk av slåttemarker og skog blei betydelig effektivisert av kvenene, av den grunn blei det også behov for ny navnegiving. Det finnes tusenvis av kvenske slåttenavn i Troms og Finnmark. Mange av disse har *-niitty* eller *-kenttä* 'eng' som hovedledd og personnavn som utmerkingsledd, etter eierne, for eksempel *Hakalanniitty* i Vardø kommune og kommune og *Kustunniitty* (norsk parallellnavn: Gustavslåtta) i Lyngen. I Porsanger har vi slåttenavnet *Matarakenttä*.

Variert bruk av naturen

Utmerkingsleddet *Matara-* er navn på en plante som har vært nytta til plantefarging; det er nok snakk om *Galium boreale*, kvitmaure. Rota til denne planten har vært brukt til rødfarging av ull. Vi finner mange navn som forteller om torvtaking, som navnet *Turvejänkkä* (*turve* 'torv') og tjærebrenning, som navnet *Tervahauta* (*terva* 'tjære'). Stedsnavna forteller også om annen nytte av naturen, for eksempel *Hillajänkkä* og *Hillakuru* (*hilla* 'multe').

Sjøfiske

Navn på fiskeplasser i fjorden er sjølsagt også viktige semantiske felt i den kvenske navnetradisjonen, for eksempel *Kumpulanpakki* (*pakki* 'bakke i sjøen') og *Arisenmatala* (*matala* 'grunne'). Ett av de viktigste trålerfelte i Varanger kalles *Varenkinfeltti*; her er utmerkingsleddet, *feltti*, lånt fra norsk.

Laksefiske

Laksefiske har vært en viktig kvensk næring, og i mange lakseelver, for eksempel Reisaelva, Altaelva og Børselva, brukes kvenske navn på fiskekulper den dag i dag, for eksempel *Mikkeli* i Altaelva. I bl.a. Alta og Porsanger finnes det navn med mange ledd, et eksempel fra Børselva er *Pato|kođan|mukan|mellan|suvanto*. Navnet er sammensatt slik, lista opp bakfra, og med hvert ledd i grunnform: *suvanto* 'kulp', *mella* 'sandmæl', *mukka* 'bukta i elva', *kota* 'gamme' og *pato* 'stengsel (for laksefiske)'. I etterkrigstida er det kommet ei strømlinje her, så nå er navnet forkorta til det temmelig prosaiske navnet *Linjasuvanto* ("Linjekulpen").

© Irene Andreassen